

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

727289

HILSEN

FRA

ASPEL-KREDSER

RAASTED SKOLE

HARDSYSSEL

NR.53. DECEMBER 1983.

OM RING-STORKEN PÅ
SKÆRUM MØLLE

1918-20

OM H.CHR.C.MORTENSEN

1856-1921

BREVE MELLEM
Laurids Villemoes OG
H.Chr.C.Mortensen

1918-20

KILDER:

- Knud Oldendow: "Fugle-Mortensen fra Viborg". udg. af
Sigurd Rosendahl. D.O.C.s forlag. Skjern 1976.
- Finn Salomonsen: Fugletrækket over Danmark. 1938.
- Finn Salomonsen: Fugletrækket og dets gåder. 1972.
- Tage Heft: "Storkens Liv". Optegnelser og fotografier
af H.Chr.C.Mortensen. Aschehoug 1929.
- Johs.V.Jensen: H.Chr.C.Mortensen. 2 artikler i Poli-
tiken, 14.04.30. og 19.07.50. - Udgivet samlet
i bogform. Gyldendal 1956.
- Fyens Tidende, 08.08.1918.
- "Dyrevennen", nr.12, decbr. 1918.
- Diverse fuglehåndbøger.
- Private breve: L.Villemoes - H.Chr.C.Mortensen.

RING-STORKEN på SKÆRUM MØLLE, 1918-20.

H.CHR.C.MORTENSEN, "Fugle-Mortensen",

"Ringmærkningens fader", - 1856-1921.

BREVE mellem LAURIDS VILLEMOES og H.CHR.C.MORTENSEN,
1918-20.

Anna Elisé Villemoes, Skærum Mølle, har været så ven-
lig at låne os en samling breve fra 1918-20. Brevveks-
lingen foregår mellem hendes far, Laurids L.Villemoes,
og H.Chr.C.Mortensen, Viborg, "Fugle-Mortensen".
Disse breve giver, synes vi, et fængslende indblik i
Mortensens store interesse, flid, tålmodighed og om-
hyggelige arbejdsmåde.

Først nogle oplysninger om H.Chr.C.Mortensen:

H.CHR.C.MORTENSEN - "Fugle-Mortensen" -
"Ringmærkningens fader" - 1856 - 1921.

"ETHVERT MENNESKE HAR TRANG TIL AT FORNY SIG VED AT
OPTAGE INDTRYK FRA DEN UFORFALSKEDE, DEN VILDE NATUR."
H.Chr.C.Mortensen.

Hans Christian Cornelius Mortensen blev født i 1856
(27/8), det år, hvor faderen, Hans Mortensen, blev se-
minarielærer i Jonstrup - i naturhistorie! Hvor fader-
ren var 'botanik-Mortensen' blev sønnen 'fugle-Morten-
sen', men med kærlighed til hele naturen - og til men-
nesket! Der siges, at faderen havde tre store mål i sin
opdragelse: Han ville gerne, at børnene blev opdraget

omtegnet efter
"Europas Fugle".
Gad 1969.

til at kunne acceptere sig selv, 'at værne om deres egen personlighed', - at de blev opdraget til at kunne acceptere og værdsætte andre, 'være medmennesker i samfundet', - og at de blev opdraget til at holde af den store natur.

Måske er det disse tre forhold, der gør, at H.Chr.C. Mortensen først studerer teologi, dernæst medicin - og så til sidst naturhistorien!

I 1888 blev han ansat som adjunkt i naturhistorie ved Viborg Katedralskole. Det blev her, han fik sin 'manddomsgerning' - og herfra 'hans ry over Verden gik'. Der fortælles mange historier fra hans lærer-tid. Fælles for dem er Mortensens ønske om, at få eleverne til at se, opleve og tænke, - og derigennem undres og elske!

Han brød sig ikke om 'ord fra lærebogen', men en nøjagtig beskrivelse, der iagttages. Et eksempel herpå fortæller Caston Thierry i bogen 'Fugle-Mortensen': Den første dag, da Mortensen kom ind i klassen, i 1888, fik han at vide, at de havde læst om rovfuglene. Han bad så en af drengene beskrive en musvåge, han tog frem. Drengen sagde: "Rovfuglene har et krumt næb...". Så tegnede Mortensen et klyde-næb: Ser det sådan ud? - "Nej, det er nedadbøjet." Så tegnede Mortensen et regnspevnæb: Ser det sådan ud? - "Nej, det er kun overnæbbet, der er krummet nedad!" Nu tegnede Mortensen en korsnæb på tavlen. Ser det sådan ud? ...

Og et andet eksempel giver G.P.Wetche, der i samme bog fortæller, at "Mortensen altid stræbte efter at åbne elevernes øjne for naturens hensigtsmæssige opbygning og forunderlige tilpasning. Om uglen havde han lavet en lille dialog mellem ham selv og eleven:

M: Natten er mørk! - E: Uglen har store øjne! - M: Natten er stille! - E: Uglen har bløde fjer! - M: Natten er kold! - E: Uglen har tætte fjer! "

På den måde fik han skridt for skridt eleven til at se, opleve og tænke. Det skete i timerne på klassen, men i endnu højere grad på ekskursionerne. Det var langt fra almindeligt dengang, men Mortensen mente nu, at det var bedst at lære af 'naturens egen store bog' og derfor tog han eleverne med ud.

Johs.V.Jensen, der har haft Mortensen som lærer (1890-91), har i 2 kronikker i Politiken (senere udgivet i bogform, se under KILDER!) givet flere spændende skildringer af disse ture, hvor Mortensen "pillede Rørdorme ud af de gamle Popler og næsten kærligt, mens de krøb modbydeligt, holdt dem i sine store, lodne Hænder", - hvor han "dyppede Hænderne til Albuerne i en bundløs, slimet Grøft og kom op med Igler, Orme og Dynd", - hvor han "med en uanet Behændighed" klatrede op i træerne, denne "store, tunge Mand", - hvor han gik med "den ham ejendommelige Piger-gang", han havde en særpræget måde at gå på, kraftfuld og taktfast, men samtidig glidende, - hvor han var "tilfreds, helt igennem lykkelig, som jeg ikke har set det hos noget andet Menneske". (1930). - Og i 1950 skriver Johs.V.Jensen: ". . . først naar man kom ud i Naturen med Mortensen fik man Øjnene lukket op. Han var sig selv, naar han havde Hænderne i en Grøft med Igler, levende, i sit Es! Der udgik som en lykkelig Smitte fra ham, Naturen åbnede sig for én. . . . Og skylder man ikke Viborg Skole andet, saa takker man for den Indvielse i Natursans man fik skærpet gennem Ture i Viborgs Omegn sammen med Mortensen. For ham var det hans egentlige Livsnerve der traadte i Funktion, det samme Forskersind der kom til Udtryk i hans vidtspændende Undersøgelser af Trækfuglenes Flugt."

Mortensen var, siges der, i sin private livsførelse - en asket! Han var meget sparsommelig, men samtidig var han langt forud for sin tid med hensyn til at være bevidst over for legemets pasning og pleje. - Han røg ikke, drak ikke spiritus, øl, kaffe og the, - og gik stærkt ind for plante-kost. Og i undervisningen indførte han 'hygiejne-lære'. Han brugte blålige lorgnetter for ikke at ødelægge øjnene i solen, satte en grøn lys-skærm i panden som beskyttelse mod 'gas-lyset', og brugte altid gult papir - også for at skåne øjnene! Han gik i 'fodformede' sko, håndsyede, brede, firkantede og tunge, men 'der skulle være plads til tærne'. Hans jakke var knappet helt op i halsen til den runde flip - og havde påsyede lommer, så man nemt kunne komme i dem!

Alle disse ting, bl.a., gjorde, at nogle kaldte ham 'Skrub' - og som sædvanligt kan man sige: at et menneske, der er forud for sin tid, sjældent er anerkendt af sin samtid, men aldeles uundværlig for sin eftertid!

H.Chr.C.Mortensen.
Tegning efter fotografi
fra Oldendow: Fugle-Mortensen. as.

I 1891 blev han gift med Ingeborg Lemming (1858-1938). Hun var også en særpræget personlighed. Her skal blot nævnes, at hun sammen med Mortensen startede en omfattende foredragsvirksomhed på katedralskolen, - det, der i 1903 blev til en 'Folkeuniversitets Forening'. Både hun og Mortensen sad i mange år i dens bestyrelse, og de gav ~~mågen~~ tid og mange kræfter til dette arbejde.

Begge blev de noget af en 'myte' i Viborg, når de sammen fulgtes ad ud i naturen med deres 'rullestol'. Den var praktisk, for så kunne den ene skubbe den anden, når trætheden evt. meldte sig, - og i den kunne de også have de nødvendige materialer til naturstudierne.

Også dette 'syn' har Johs.V.Jensen skildret (1930), så man mærker hans beundring for disse to mennesker, - énerne, der tør være sig selv! Han skriver:

".. Ude paa Landevejene omkring Viborg, de lange Elen-dighedsveje, ad Løvel til, eller Finderup, eller Holstebro, kan man ved højllys Dag møde Genfærdet af et besynderligt Optog, en Rullestol, hvori der sidder en Dame, som slet ikke ser syg ud, skubbet af en stor, stærk Mand, hvis det da ikke er hende der til Afveksling skubber ham: den nygifte Mortensen og hans Frue, som paa denne originale Maade legede Bryllupsrejse! Vejene var saa sommerlige, og der var ingen Ende paa dem, det var ikke som nu i vore Automobildage da man kan komme væk fra Viborg, men selv med Hestekræfter tager det Tid, Viborg er en By der ligger inde i Landet saa det forslaar; der Gang var man fangen. Man forestille sig Mortensen med mørk Humor udruste sig til Rejse med Rullestolen!

For Resten har de naturligvis haft det dejligt, med Grejer for en Naturhistoriker og Samler i Rullestolen og hyppige Udflugter til Grøfter og Marker, lange Hvilstunder uden Tvivl ude i det aabne Land, hvor de var fuldkommen alene. Man havde ondt af Rullestolen i det stakkels Viborg, men hvad havde man ikke ondt af der? Hvor som helst man kom, selv langt uden for Viborg, rejste de to Taarne paa Domkirken sig og stirrede i Landskabet som et Par Tvillingkranier. De to Lykkelige har vendt dem Ryggen i Rullestolen. - Men ret langt kom man jo ikke bort fra Byen med den Befordring. ..."

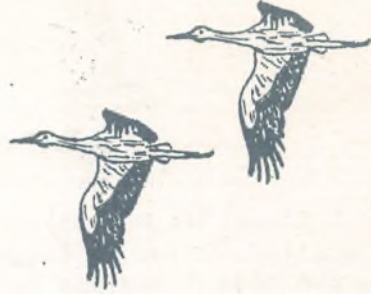
Til billedet af Mortensen hører også musikken! Mortensen spillede meget på flygel og cello, - og han brugte musikken både i medgang og modgang. Det Mortensen'ske hjem var altså præget af både kunst og musik, viden- skab og samfunds-interesser (politisk: radikal) - så det kan ikke undre, at det ofte var et gæstfrit sted for både børn og voksne!

- Mortensen var med til at stifte Dansk Ornitologisk Forening i 1906 og skrev mange artikler til tidsskrif- tet.

I 1916 blev Mortensen syg. Han led meget, både fysisk og psykisk, - og blev nødt til at søge afsked fra skolen i 1919. Man mente, at han var angrebet af en ryg- marvslidelse, - selv sagde han, som det ses i et af brevene: nerføit! Senere har andre ment, at det var pernicious anæmi. - Trods lidelserne var han aktiv og flittig lige til det sidste, - sikkert holdt oppe af sin dybe interesse for og kærlighed til naturen, men nok også af sin indstilling om, at redelighed, flid og pertentlighed er nogle af menneskets dyder! Som den helt igennem beskedne mand, han var, søgte han ikke ydre, synlig berømmelse for sin gerning, - og fik den da heller ikke i live - men mon ikke den indre tilfredsstillelse, han må have mærket ved ar- bejdet, og de resultater, han nåede at se af det, også har været en væsentlig drivkraft.

H.Chr.C.Mortensen døde i 1921 (7/6). I 1952 blev der opsat en mindetavle for ham på muren i Latinerhaven. Her har Johannes Larsen lavet den kunstneriske ud- smykning: 3 flyvende storke, - og Johs.V.Jensen min- detavlens tekst:

Hans Vid og Sindrigheid bar Frugt,
 hvorom der gaar i Verden Ry,
 han fulgte Fuglen paa dens Flugt;
 selv blev han i den stille By.

omtegnet efter
"Europas Fugle",
Gad 1969.

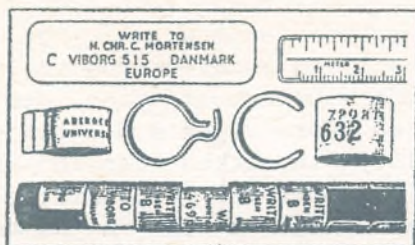
H. CHR. C. MORTENSEN

1856 ORNITHOLOGEN 1921

HANS VID OG SINDRIGHED BAR FRUGT
HV ØROM DER GAAR I VERDEN RY
HAN FULGTE FUGLEN PAA DEN'S FLUGT
SELV BLEV HAN I DEN STILLE BY.

Johannes V. Jensen

Mindetavle for H. Chr. C. Mortensen.
tegning efter fotografi
fra Oldendow: Fugle-Mortensen.

tegning
fra Oldendow:
Fugle-Mortensen.

Det, vi i dag mest husker Mortensen for, er hans indsats på ringmærkningens område. Han er den første, der systematisk anvender ringmærkningsmetoden - og grundlægger dermed forskningen om fuglenes træk.

Mennesket har vist til alle tider været optaget af trækfuglenes 'gåde' - og langt tilbage i historien kan vi også finde optegnelser om forskellige mærkningsforsøg, med snore med forskelligt anbragte knuder, - men det har altid været ret tilfældigt og kun været brugt på ganske enkelte fugle, - og jo slet ikke med den hensigt at studere fuglenes træk! - De første egt. forsøg herpå startede i det 18. årh., da Carl Linné begyndte med direkte iagttagelser af fuglene, dels på ynglestederne og dels på overvintringsstederne. Dette udvikledes meget og er forløberen for de mange 'fugle-observations-stationer', vi kender i dag verden over. Også indsamling af fugle ved fyr-stationer indgik - og indgår i disse undersøgelser.

Men Mortensens store fortjeneste er, at han ved den simple metode med en aluminiumsring med adresse og nummer på - satte hele dette studium i system. Det var hans 'columbus-æg'. Han håbede jo på, at nogle af de mærkede fugle ville blive opdaget - og meldt tilbage, så man herudfra kunne vide noget om fuglenes trækveje og fuglenes alder.

Han begyndte på det i 1899, - og 'hvad skulle det nu til for', sagde mange. 'Han må jo være blevet halvtovlig, sådan som studeret mand at rende rundt i træerne, på hustagene og i moserne!' - Men nogle af hans elever var meget interesseret i det, og han fik i årenes løb 20-30 unge 'hjelperere'.

Når disse havde mærket en fugl, forlangte han altid sammen med beskrivelsen at få et par fjer af den pågældende fugl; derved sikrede han sig, at fuglen var rigtigt bestemt. Disse fjer blev sat i kartoteket sammen med oplysningerne om fuglen, sted, dato og nummer.

Selvfølgelig havde Mortensen tænkt over ideen før. Allerede i 1890 prøvede han med tin-ringe, men de var for tunge, mente han, og generede fuglene. Det var først, da han fremstillede aluminiumsringene, det tog fart. (en alu.ring til en stork vejer 8 g., til en fuglekonge 0,05 g.) - I 1899 ringmærkede han 165 støre, og så skrev han samtidig om det til tidsskrifter i Frankrig, Tyskland og England - og bad heri om, at man ville hjælpe ham med tilbagemeldinger. I starten betalte han alt selv, - men da metoden efterhånden blev internationalt anerkendt, resulterede det også i støtte fra bl.a. Carlsberg-fondet.

De første år mærkede han udelukkende støre, fra 1903 også storke. I 1905 begyndte han med rovfugle, i 1907 med ænder og i 1910 med fiskehejrer og måger.

I alt nåede Mortensen og hans hjælpere at ringmærke ca. 6.000 fugle.

Mortensens idé fængede hurtigt. I 1903 startede I.Thienemann en ringmærkningsstation i Rossitten (se også herom i brevene) og fra 1910 på Helgoland. Ungarn startede i 1908, Rusland, USA og England i 1909 - og kort derefter kom alle andre 'kultur-lande' med, - alle steder efter Mortensens metode.

Og herhjemme begyndte P.Skovgaard "Dansk ornitologisk Central" i Viborg i 1914, H.Munk "Roskildefjordens ringmærkningsstation" i 1921 (i begyndelsen med Mortensens ringe, som han overtog efter Mortensens død), der fra 1923 også omfattede Færøerne, - Zoologisk Museum startede ringmærkning på Grønland i 1926, på Tipperne i 1928

Ringmærkningsstationer i Danmark.

- I. Mortensens ringmærkning (nedlagt).
- II. Dansk ornitologisk Central (Skovgaard), nedlagt.
- III. Roskildefjordens Ringmærkningsstation (H. Munk) (nedlagt).
- IV. Zoologisk Museum og Naturfredningsrådet.
 1. Tipperne.
 2. Christiansø
 3. Amager.
 4. Grønland.
- V. Vildtbiologisk Station, Kalsø.

efter Politiken:
"Jeg ser på Fugle".

(sammen med Naturfredningsrådet, 1936), på Christiansø i 1937 og på Amager i 1948. Og siden 1952 har Vildtbiologisk Station på Kalø også foretaget ringmærkninger, specielt af jagt-vildt.

I dag udføres det udelukkende af Zoologisk Museum og Vildtbiologisk Station.

Fugle-ringe.

efter Politiken:
"Jeg ser på Fugle".

Andre materialer har været forsøgt til ringene (kobber, monel), men langt de fleste ringe bliver stadig lavet af aluminium. Man har forsøgt også med farve-ringe af plastic, hvorved man hurtigt kan genkende de enkelte individer, men metoden bruges kun i enkelte, specielle tilfælde, - ligesom farvning af fjerdragten med et letopløseligt farvestof, der forsvinder igen i løbet af få uger.

Også vingemærker bruges: en lille metalplade med oplysningerne, hæftet på en sølvnaal - anbringes i vingens forkant. Det har den fordel, at det kan bruges også på unger, der er for små til ringene.

Vinge-mærke.

efter Politiken:
"Jeg ser på Fugle".

omtegnet efter
Lieberkind:
Dyrenes Verden.

I dag foretages de fleste mærkninger på voksne fugle, fanget i fælder eller net i træktiden på særlig gode træk-lokaliteter. Det har den store fordel, at fuglene så er kommet over de første farlige måneder af deres liv - og at man altså sparer mange ringe, der ellers ville gå til grunde ved den 'naturlige' dødelighed.

- Men stort set må man sige, at det er H.Chr.C.Mortensens metode, der stadig bruges, - og at den har bevirket, at vi i dag kender trækvejene, -tiderne og vinteropholdsstederne for langt de fleste fuglearter.

At der så stadig er uløste gåder ved fugletrækket, - det er en helt anden historie!

Danske trækfugles træk-ruter.

Storkens trækruiter.

H. Chr. C. Mortensen.

tegning efter fotografi
fra Oldendow: Fugle-Mortensen.

H. Chr. C. Mortensen.

omtegnet efter
Hans Hvass: Storken,
ill: Mads Stage. - Gad.

BREVE mellem LAURIDS VILLEMOES og H.CHR.C.MORTENSEN,
1918 - 20.

Forhistorien for følgende brevveksling mellem Laurids Villemoes og H.Chr.C.Mortensen er denne, at hr. og fru. Villemoes, der var meget historisk og naturhistorisk interesseret, i 1918 opdagede, at en af gårdens storke havde en ring om benet.

Derfor skrev Villemoes til Mortensen:

20.4.18.

Hr. Adjunkt H.Chr.C.Mortensen, Viborg.

Foranlediget ved at jeg har læst Artikler af Dem om: "med Ring mærkede Trækfugle", tillader jeg mig at underrette Dem om, at vi her paa Gaarden i Aar har et Storkepar, af hvilke den ene Stork er forsynet med en stor hvidlig Ring om højre "Fodankel".

Paa vor Nabogaard Nørre Vosborg var der i Fjor en "Enkestork", som ogsaa havde en Ring. Denne Stork er ikke der i Aar, og muligt er det den som i Aar, efter at have holdt Bryllup, nu har nedsat sig hos mig.

Jeg meddeler Dem dette for om det mulig kan have nogen Interesse.

Ærbødigst

Laurids L.Villemoes.

- og så svarer Mortensen:

Viborg, 24.April 1918.

Højt ærede Hr. Laurids L.Villemoes,
Skjærum Mølle og Vosborg Teglværk!

Mange Tak for Deres venlige Meddelelse om Ringstorken! Den interesserer mig i høj Grad, fordi det jo er sandsynligt, at det er en dansk Stork, der er kommen tilbage til Danmark for at yngle - jeg gaar ud fra, at Ringen er en af mine og ikke en tysk, østerrigsk eller anden udenlandsk.

Naar dette Spørgsmaal skal afgøres, er det nødvendigt, at Indskriften paa Ringen bliver læst. For et Par Aar siden lykkedes det mig at faa gjort saadan et Stykke Arbejde. Det skal gøres, mens Ungerne er ret smaa; saa er nemlig en af de gamle altid hos dem. Naar man begynder at færdes paa Tagryggen et godt Stykke borte og efterhaanden nærmer sig umærkelig, kan man - navnlig naar man tager sig et eller andet til (ordner paa Tagrygningen el.lign.)- komme Storken nær nok til, at man med en god Teaterkikkert kan læse Indskriften.

Men desværre har jeg i nogle Aar været syg (Nervøsitet) og kan ikke selv foretage denne Undersøgelse. Skulde der ikke paa Deres Gaard (eller i Deres Egn) være en Mand, der er tilstrækkelig fugleinteresseret til, at han vilde ofre et Par Timer nogle Søndage i Træk paa at faa Gaaden løst? I og for sig var det jo morsomt at faa at vide, hvor Storcken var fra, om det er den samme, der vil vende tilbage næste Aar o.s.v.

Hvis De foreløbig vilde vise mig den Venlighed at besvare dette Spørgsmaal, vilde fornøden nærmere Aftale derefter eventuelt kunne gøres.

Erbødigst

H. Chr. C. Mortensen.

Arbejdsgjæl
H. Chr. C. Mortensen.

Den 29. april svarer Villemoes på dette brev (men det har vi desværre ikke). Mortensen spekulerer stadig på 'ringstorken' - og den 7. juni svarer han:

Viborg, 7. Juni 1918.

Højt ærede Hr. Laurids L. Villemoes!

Tak for Deres Brev af 29. April om den mærkede Stork! Jeg anser det for umuligt at faa læst Indskriften paa Ringen ude i Marken, naar maaske baade Storcken og Observatøren er i Bevægelse. Jeg tror, det er nødvendigt at se paa Storcken, mens den staar stille paa Reden og Iagttageren sidder stille paa Tagryggen.

Det vilde være meget interessant for alle Ornithologer at faa læst Indskriften, men jeg ved jo ikke, hvor meget Sagen interesserer Dem personlig. Og Deres Hjælp er ganske nødvendig, da jeg selv ikke er saa rask, at jeg kan tage ud paa en Ekspedition.

Jeg har i nogen Tid været beskæftiget med Forsøg paa at skaffe en "Strandkiggert", men ved ikke endnu, om det lykkes; de Forretninger i København, jeg har henvendt mig til, har - paa Grund af Krigen - ingen brugelige Kiggertter. Men inden jeg gør flere Anstrengelser, tillader jeg mig at spørge Dem:

Har De saa megen Interesse af at faa Storkegaaden løst, at De selv vil ofre nogen Tid og Ulejlighed paa Storcken? Pengeudgifter er jeg selvfølgelig beredt til at erstatte.

Det drejer sig i saa Tilfælde om:

Vil De lade en Stige sætte til Tagryggen en halv Snes Meter fra Storkereden? - Vil De lade en "Rytter" af sammentømrede Lægter sætte op paa Tagryggen, for at Observatøren kan have noget fast at lægge Kiggerten paa? Har De en paalidelig Mand, hvem en kostbar Kiggert kan betros, og som (mulig mod en Dusør) vil sidde paa Tagryggen en Time eller to og vente Storke af?

I saa Tilfælde vil jeg fortsætte mine Forsøg paa at skaffe en Kiggert til Veje - for der findes vel ikke en saadan paa Deres Gaard?

Det skulde glæde mig meget, om De vilde interessere Dem for Sagen; det er saa sjældent, at man hører om, hvor de mærkede Storke bliver af.

Men der skulde rigtignok nu handles hurtig! Naar Storkeungerne bliver noget større, bliver de gamle ikke staaende hos dem efter at have fodret.

Erbødigst

H.Chr.C.Mortensen.

- og Villemoes svarer 10/6 18:

Hr. Overlærer H.Chr.C.Mortensen, Viborg.

Deres Brev af 7.ds. har jeg modtaget. Desværre synes jeg ikke, jeg ser nogen Udvej til at være Dem behjælpelig med Observationerne fra tagryggen. Jeg har talt med mine Folk om Sagen, og de mener Opgaven for omtrent umulig, fordi Storkereden er saa højt over Tagrygningen. Personlig tror jeg Storke vil blive sky for at have en Mand saa tæt hos sig - jeg ved hvor det drillede min Hustru forleden Aar at fotografere Storke og dens 5 Unger paa Reden. - Jeg har stor Interesse for at faa Ringens Indskrift aflæst og haaber stadig det skal lykkes mig i Sommerens Løb, men fastholder De fremdeles, at det skal gøres, som De anviser, saa vil jeg alligevel gøre et Forsøg, hvis De sender Kikkerten. Jeg har kun en Teaterkikkert, og den slaar vist ikke til.

Erbødigst

Laurids L.Villemoes.

11.juni 1918 sender Mortensen et brevkort:

Jeg har nu anskaffet en Kikkert, hvormed man vil kunne læse Tallene paa Ringen i en Afstand af 15-20 Alen.

Erb.

H.Chr.C.Mortensen.

- og den 13.juni 1918 et brev:

Højt ærede Hr.Laurids L.Villemoes!

Mange Tak for Deres Brev af 10.Juni! Jeg vil ikke nægte, at jeg er meget spændt paa at faa at vide, hvad Num-

mer Deres Stork har, og det glæder mig, at De ogsaa selv er interesseret, thi saa er der Haab om, at faa Sagen i Orden - hvis nu blot Storkeungerne ikke er blevne for store. Mens de er smaa, staar en af de gamle stadig paa Vagt hos dem, men senere flyver den straks, naar den har fodret.

Jeg kender jo ikke Forholdene paa Deres Tag, men de synes desværre ikke at være videre gunstige; bl.a. er det slemt, at Reden er anbragt paa en Pæl. For at Forsøget saa skal lykkes, er det efter min Mening nødvendigt, at der paa Tagryggen bygges et sikkert Stillads, der er saa højt, at man derfra med Kiggerten kan overse hele den øverste Flade af Reden. Jeg tror ikke, der er nogen Fare for, at Storken skal blive bange for Haandværkerne, naar disse blot er noget forsigtige i Begyndelsen, og f. Eks. straks trækker sig tilbage, hvis Storken viser Tegn til at blive bange, men for Resten lader, som om de ikke ser paa den. Det gælder om, at den vagthavende Stork ikke jages af Reden; er det først sket, har den vanskeligere ved at blive tillidsfuld igen.

Jeg har i adskillige Aar haft, først et Skur og senere et Stillads c. 4 Al. højt uden for det, c. 8 Al. fra en Storkerede her i Byen og har efterhaanden vænnet Storke-
ne saaledes til, at jeg er krøbet op og ned ad Stilladset, at de ikke brød sig det mindste om mig, men betragtede mig som en af deres egne. Det gælder som sagt blot om at nærme sig forsigtigt i Begyndelsen.

Jeg sender nu dette Brev af Sted i Aften, Torsdag; mulig kan De saa - hvis De bifalder min Plan - faa rejst Stiger i Morgen, Fredag, og lade Stilladset sætte op i Løbet af Lørdagen, en 15 á 20 Al. fra Storkereden - i større Afstand kan man ikke være sikker paa at kunne læse Tallene. I Morgen, Fredag, afsender jeg saa Kikkerten, der formentlig naar til Vemb St. om Lørdagen; det bliver en Trækasse, 3/4 Al. lang, der sendes som Vardipakke á 200 Kr. Mulig kunde Forsøget saa gøres paa Søndag. - Men det er jo ikke vist, det gaar lige straks; bedst vil det lykkes, naar Storken er bleven vant til at se Mennesker paa Stilladset.

Maa jeg spørge: er det Direktøren selv, jeg korresponderer med? Var det ikke muligt, at De selv vilde tage Dem af Kikkerten? Det er et fint lille Instrument, som nødig skulde komme noget til. Ærbødigst

H.Chr.C.Mortensen.

Mulig kunde det interessere Deres Hustru, der altsaa

ogsaa er Storkefotograf, at se indlagte Billeder; Aftrykkene af Fotografierne er jo ikke gode, men man kan da se, hvad det skal være.

Brevkort: Viborg, 14. Juni 1918.

Desværre naaede jeg ikke at faa Kikkerten pakket, mens Posthuset var aabent, saa jeg kan først sende den i Morgen, Lørdag. Erb. H.Chr.C.Mortensen.

- og med kikkerten følger dette brev:

Viborg, 15. Juni 1918.

Højt ærede Hr. Laurids L. Villamoës!

Hermed Kikkerten! Jeg har skruet den af sit Stativ, som jeg ikke kunde tænke mig anbragt paa Stilladset sikkert; desuden er det meget blankt. Jeg har dernæst omgivet Kikkerten med et Stykke sort Tøj for at gøre den mindre skræmmende for Storken.

Man kan ikke læse Ringens Nummer, naar man holder Kikkerten i Haanden, selv om man støtter den mod noget fast; den ringe Rystelse, der fremkommer ved at man rører Kikkerten, vil forhindre Observatøren i at læse Tallene sikkert. - Jeg beder Dem derfor binde Kikkerten fast til det Stykke Bræt, der ligger i Kassen; der er to Fordybninger i Brættet til Skrueerne paa Undersiden af Kikkerten, og Sejlgarn er indsat.

NB: Skruen paa højre Side af Kikkerten maa ikke røre Brættet!

Ved Hjælp af en Skrue (som medfølger), gøres Brættet (med Kikkerten) fast paa Stilladsets Bord foran Observatøren og kan nu drejes i den ønskede Stilling. For at faa Kikkerten til at se ned efter, er det mulig nødvendigt at lægge en Strimmel Cigarkassetræ (som medfølger) under Kikkertbrættet ind mod Observatøren.

Der er to Udtræk paa Kikkerten. Det yderste og længste trækkes c. 22 cm ud, det inderste, der bevæges ved Hjælp af Skruen, skal ud til den fine Ridse, der er sat paa venstre Side af det. Saa er Kikkerten indstillet til c. 10 Meters Afstand, og der kan stilles skarpt ved Hjælp af Skruen.

Storkeringene er meget forskellige. Observatøren bør have en Note-bog med og optegne med det samme Stykke for Stykke, hvad han ser. At huske Indskriften duer ikke. Er det Hannen eller Hunnen, der er mærket? Sidder Ringen paa højre eller venstre Fod? Er Indskriften opret eller omvendt, naar Fuglen staar?

Det er først og fremmest Nummeret (der kan være indtil fircifferet) og Kontrolbogstavet, der er vigtige. Desværre ligner f.Eks. 3 og 8 paa de ældre Ringe hinanden, men det maa kunne ses, om der er Aabning til venstre i Tallet 3 og Prik over og under denne Aabning, eller ej. Indskriften (og Typerne) er forskellig for de forskellige Aar; Kontrolbogstavet kan altsaa staa f.Eks. foran eller bagved "Viborg" eller "Danmark" eller ved Tallet; det er af lige saa stor Vigtighed som Nummeret. En almindelig Indskrift er denne:

Adresse: H. Chr. C. Mortensen
Viborg xxx B Danmark
Europa

xxx betegner Summen.

Erbødigst
H. Chr. C. Mortensen.

J håber om at Forsøget med lykkes!

- og så får Villemoes travlt. Allerede dagen efter kan han skrive til Mortensen:

16/6 18.

Hr. Overlærer H. Chr. C. Mortensen, Viborg.

Jeg har rigtig modtaget Deres Brev af 13.ds. med indlagte Storkefotografier, som jeg takker for - de var meget morsomme - ogsaa min Hustrus Tak.

Jeg er Forpagter af Ejendommen - gaard og Teglværk her. I Dag har jeg modtaget Kikkerten og skal nok være ansvarlig for pasning af samme.

Jeg har lavet en Rytter paa Taget - til at lægge Kikkerten paa, og nu i Dag Lørdag har en af mine Medhjælpere og jeg observeret i flere Timer. Vi har læst hvad der kunde læses, naar man staar Ansigt til Ansigt overfor den. Ringen er en ca. 2 cm. bred Aluminiumsplade og den sidder paa Storkens højre Ben, lige under Knæleddet.

Hvordan den er fastgjort forstaar jeg ikke, den er snæver foroven og vid forneden. Ringstorken maa vel være Hannen, da den er betydelig større end den anden Stork. Naar Fuglen staar, er Indskriften omvendt, og er saaledes:

..... N I N
985 N E L
..... E L R A M

Prikkerne staar ikke paa Ringen, men skal her i Brevet antyde, at der staar Bogstaver. Disse Bogstaver kan jeg ikke faa fat i da Storken jo vender sin Front imod Observatøren, og jeg tror ikke, at Ringen kan dreje sig. Jeg synes at kunne skønne, at det ikke er en af Deres Storke, nederste Stavelse paa Ringen er vel det tyske WARTE, men mulig kan De af det vi har tydet finde ud af hvor den er blevet mærket, og jeg vil være meget taknemlig for at faa meddelt, hvad Resultat De kommer til. Vi vil i de følgende Dage igen observere Storken, og tyder vi flere Bogstaver, skal jeg straks lade Meddelelse herom tilgaa. De Bogstaver og Tal jeg sender er aldeles paalidelige. Vi kunne komme saa tæt til Reden og Storken, at vi med det blotte Øje kunde læse de nævnte Bogstaver og Tal.

Ærbødigst

Laurids L.Villemoes.

2 dage efter har Villemoes tydet mere af ringen - og han skriver 18/6 18:

Hr. Overlærer H.Chr.C.Mortensen, Viborg.

Jeg har nu tydet Storkeindskriften yderligere og kan meddele Dem, at Indskriften lyder saaledes:

..... WARTE

ROSSITTEN 586

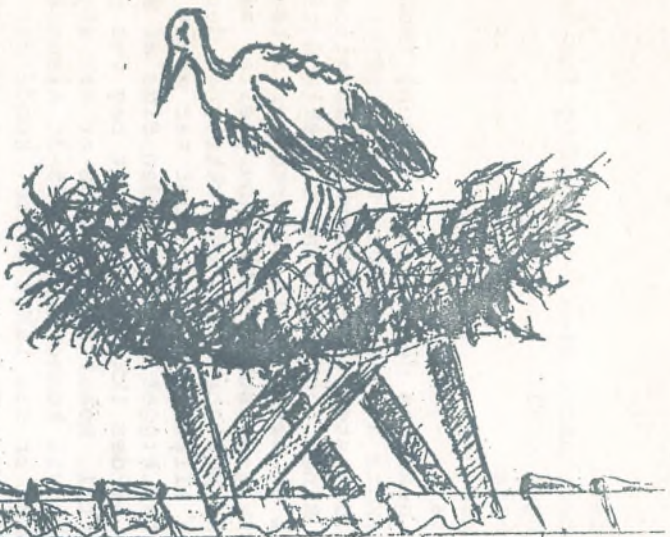
GERMANIA

Det eneste jeg nu mangler er Stavelsen foran Warte, og det er vel unødvendigt at anstrenge sig meget for at faa hele dette Ord? Jeg synes det jeg har maa være tilstrækkeligt! - Jeg har funden Rossitten paa et Landkort og bemærket, at denne By ligger midt paa Landtangen, der skiller "det kuriske Hav" fra Østersøen. Nu vil jeg meget gerne at De tager Affære og sætter Dem i Forbindelse med Storkeobservatoriet dernede; og derefter forventer jeg, at De venligst meddeler mig, hvad De maatte erfare!

Hvis Gaaden er løst tilstrækkelig venter jeg at høre fra Dem pr. omgaaende, jeg skal da straks tilbagesende Dem Kikkerten. - Sagen har interesseret mig, og jeg er glad ved, at vi fik Indskriften læst.

Ærbødigst

Laurids L.Villemoes.

Henry Bajlum, Holstebro, har lavet denne tegning efter et lille fotografi fra Skærum Mølle: Villemoes studerer storkens ring!

- og samme dag svarer Mortensen:

Viborg, 18. Juni 1918.

Højt ærede Hr. Villemoes!

Tak for det yderst interessante Brev, jeg modtog fra Dem i Dag. Der maa paa Ringen staa:

Vogelwarte

Rossitten 586

Germania

Rossitten, der ligger nede paa den kuriske Nekrung (ved Det kuriske Hav), begyndte at mærke Fugle to Aar efter mig; det er for Tiden den største Fuglemærkningsstation, vi har, og den sender Ringe rundt omkring i Tyskland til Folk, der har Lyst til at mærke Fugle. Storken er altsaa muligvis født i Schleswig-Holsten, Mecklenburg eller saadan et Sted. Dog er den Mulighed ikke udelukket, at den kunde være fra Danmark eller Sydsverrig. Det var meget ønskeligt, om De kunde faa kigget paa den anden Side af Ringen ogsaa, for at se, om der ikke staar noget bag ved 6-Tallet, f. Eks. et Tal til. Rossitten-Tallene er saa store, at de i min Kikkert vil kunne læses i 25-30 Alens Afstand; naar Observatøren er saa langt borte, kunde det tænkes, at Storken ikke hele Tiden gjorde Front, men stillede sig paa forskellig Måde i Reden.

Rossitten-Ringene plejer at være lukket saaledes:

(Fig. foreviser Ringen, set fra oven).

men den, som 586 bærer, synes at være mindre godt sat paa. Et Held er det for Resten, at Ringen er bleven siddende saa højt (fortsættes i Morgen!)

oppe paa Benet; saa er den nemmere at se.

Jeg er meget interesseret i at faa at vide, hvor Storken er fra; jeg venter lidt for at høre, om De skulde være heldig og faa læst mere af Indskriften, men skriver saa til Rossitten for at forhøre mig og skal da naturligvis straks sende Dem Besked - hvis Brevene til og fra Rossitten nu under Krigen gaar igennem (men det har de da hidtil gjort).

- Jeg sender hermed Porto for Tilbagesendelsen af Kikkerten; saa snart De er færdig med at bruge den, vil De nok være saa god at returnere den; hvis jeg kan faa Tid, vil jeg i Bladene opfordre Folk til at melde ynglende Ring-

storke til mig, og det kunde saa tænkes, at Kikkerten 23
skulde sendes et andet Sted hen.

Mon den Stork, der var paa N.Vosborg i Fjor, bar sin Ring
paa samme Sted c: saa højt oppe paa Benet som 586, saa det
kan antages, at det er den, der er flyttet over til Dem?
Hvis De har Lyst til at mærke Deres Storkeunger med det
samme, De nu er paa Taget, er Ringe og Anvisning til Mærk-
ningen til Tjeneste, hvis De vil opgive mig Tallet paa
Ungerne; der er knap Tid paa Aluminium i Aar.

Deres meget forbundne

H.Chr.C.Mortensen.

Vend!

19.Juni 1918.

Tak for Brev i Dag! Nej, at der staar Vogelwarte, er der
ingen Tvivl om. Men det kunde jo altsaa tænkes, at der
staar noget bag ved 586 ?

- her mangler et brev fra Villemoes, - men 27.juni 1918
sender Mortensen et brevkort:

Tak for Kikkertkassen (der er ankommen, men endnu ikke
pakket ud) og det fircifrede Nummer, der er meldt til Ros-
sitten (men der kan godt gaa nogen Tid, inden Svar ankom-
mer). Eventuelle Udgifter bedes opgivne.

Meget interessant, at Nummeret blev læst.

Stærkt eksamenstravlt.

Venlig hilsen!

H.Chr.C.Mortensen.

(Ringene skal helst være saa vide, at de kan glide op og
ned ad Foden, for at der kan blive vasket ud mellem dem
og Foden. Mine Ringe glider ogsaa undertiden op til "Knæ-
et" (= Hælen).

Jeg har endnu ikke naaet at skrive noget videnskabeligt om
Storke og har ikke liggende Dubletter af de Smaa-Artikler,
jeg nu og da har skrevet. ("Vor Husven Storke" i Dyreven-
nen Maj 1913 - "Trækfugles Rejser" i "Frem"s "Vor Jord"
16., 23. og 30. April 1911. Jeg sender som Tryksag "Mærke-
de Spidsænder".

- en lille månedstid efter kommer så svaret på storke-
gåden. Mortensen skriver:

Viborg, 23.Juli 1918.

Højt ærede Hr.Villemoes!

Deres Stork er en Slesviger, født en Snes Mil Sønden paa.
Jeg har i dette Øjeblik faaet Brev fra Prof. Dr. J.Thie-
nemann af følgende Indhold:

"Die Vogelwarte Rossitten dankt verbindtlichst für die Benachrichtigung von dem berिंगten Storch 5864. Der betreffende Storch wurde als Nestjunges am 23,VI 1911 in Tondern gezeichnet. Ihre Meldung wurde an die Kgl. Biologische Anstalt Helgoland, f.T.Oldenborg, weitergegeben."

Storken er altsaa mærket med en Rossittenring, der er sendt til Helgoland; mulig er den mærket af Dr.Weigold, om hvem jeg lige skrev til Helgoland (f.T.Oldenborg) i Gaar; - han havde med Mærkningerne at gøre. Han var paa en videnskabelig Ekspedition i Kina, da Krigen brød ud, kunde ikke komme hjem, men maatte tage Plads ved den tysk-kinesiske Missionsskole i Kanton. Siden Nytaar 1917 kom der imidlertid ikke mere noget Brev fra ham til Tyskland, og i Sept. i Fjor anmodede derfor "Biol.Anstalt paa Helgoland" mig om at søge at skaffe Underretning om ham. Gennem østasiatisk Kompagni kom jeg i Forbindelse med en dansk Købmand i Kanton, og han fandt ham ansat ved Skolen endnu, men under skrap Censur. Nu fik han imidlertid Lov til at sende Brev til mig med indlagte Meddelelser til Viderebesørgelse til hans Paarørende i Tyskland; hans Forsendelse var afgaaet 8.Maj fra Kanton og naaede her til Viborg for et Par Dage siden. Det var helt rørende at læse hans første Ord:

"Wenn Sie hören, dass ich seit Januar 1917 keinerlei Nachricht mehr aus der Heimat bekommen habe, dann werden Sie verstehen, wie ich mich ferute zu hören, dass Sie sich nach mir erkundigt hatten."

Jeg er meget glad over, at De havde Interesse og Energi nok til at faa læst Slesvigerens Nummer; jeg vil nu skrive ned til Direktøren for Anstalten paa Helgoland for om mulig at faa flere Oplysninger; f.Eks. synes jeg, det var morsomt at komme i Forbindelse med Gaardejeren, hos hvem 5864 er født. Hvis jeg faar noget Svar, skal jeg nok lade Dem det vide.

Udgifter, som De maatte have haft i Anledning af Sagen, godtgør jeg gerne.

Deres meget forbundne

H.Chr.C.Mortensen.

- Senere på året kommer et nyt brev fra Mortensen - med 25 yderligere oplysninger:

Viborg, 21.10.18.

Højt ærede Hr.Villemoes!

I Gaar fik jeg fra Rastor Ingerslev tilsendt en livligt skrevet Artikel ("Fyns Tidende", 8.Aug.1918) om Deres Ringstork.

Det vil vist interessere Dem at høre lidt mere om den; jeg har netop for nylig faaet nogle Meddelelser om den fra "Biologische Anstalt, Helgoland" f.T.Oldenbourg.

Præparator P.Krüss skriver:

"Nun kommen wir zu Ihrem Storch 5864. Dieser Vogel wurde am 23.Juni 1911 auf der Giebelfirst einer hohen alten Scheune des Apothekers Tycksen ^{x)} in Tondern (Schleswig) von Dr.Weigold markiert. Er bemerkte dabei "2 grössere Dunenjungen, zum Markieren aber eigentlich noch etwas klein. Möglich, dass das eine den Ring verliert. Ein drittes kleines Junges wurde am 21. heruntergeworfen. Die beiden im Neste befindlichen Jungen wurden mit den Ringen 5863 und 5864 beringt."

De har vel ikke et Fotografi af Ringstorken paa Reden eller af Storkereden paa Huset, som De vilde ofre paa mig?

Jeg fortalte Dem, at Dr.Weigold for Tiden er i Kina og ikke kan faa Tilladelse til at rejse tilbage til Tyskland. Jeg er nu Mellemand mellem ham og hans Familie i Sachsen, og har afsendt Breve fra ham til hans Moder (Faderen er død for et halvt Aar siden) og forskellige Videnskabsmænd, samt senere tilbage fra Tyskland til Kanton, men om disse Breve kommer ham i Hænde, vil Tiden vise; det gaar langsomt: et halvt Aars Tid var min første Skrivelse om at naa over til Kina.

Med venlig Hilsen

Deres meget forbundne

H.Chr.C.Mortensen.

x) Jeg skriver til ham ved Lejlighed.

- Pastor Ingerslev's artikel citeres senere i dette hæfte!

- Nu er der ikke gemt flere breve fra Villemoes, men et par mere fra Mortensen. :

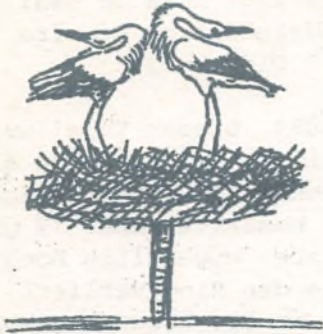
Viborg, 16.Maj 1919.

Hr. Forpagter Laurids L.Villemoes!

Mange Tak for Underretningen om, at De igen i Aar har en Ringstork paa Gaarden. Det er jo sandsynligt, at det er den samme som i Fjor, men sikkert er det ikke, saa det vil være af stor Betydning, om De kan faa læst Indskriften paa Ringen - hvad jeg meget haaber! Vi maa vel snart være naaet

saa langt frem i Tiden, at Observationerne kan begynde. Var det ikke muligt ved samme Lejlighed at faa taget et Par Billeder af Storken paa nært Hold, i Lighed med det, der findes i medfølgende "Dyreven", (hvori jeg beskriver et Tilfælde, hvor jeg selv har tydet Indskriften paa en Storkering) ?

Med venlig Hilsen
ærbødigst
H.Chr.C.Mortensen.

omtegnet efter
Hans Hvass:

"Storken",

ill.: Mads Stage.- Gad.

- året efter har vi det sidste brev fra Mortensen:
Viborg, 12.Dec.1920.

Hr. Forpagter Villemoes!

Jeg har vist ikke sagt Dem Tak for de morsomme Fotografier af Storkemærkningen i Skjærum Mølle, som De var saa venlig at sende mig en Gang i Sommer; - hermed gør jeg det! - Og samtidig har jeg den Fornøjelse at sende Dem et Eksempplar af min Afhandling "Mærkede Storke". Jeg fik forleden et Brev fra Bengt Berg, som i sin sidste Bog, "Hägror och Storkar" (Åhlén & Åkerlund, Stockholm (indb. 48 Kr.)) efter D.O.F.s Tidsskrift har omtalt den og bl.a. aftrykt et stort Stykke af Deres Brev til mig om "Sønderjyden". Ja, jeg ved ikke, om De kender Bengt Berg; hvis De ikke gør det, vil jeg i høj Grad anbefale Dem hans Bøger; han er meget læst i Sverrig og er en overordentlig sympatisk Skildrer af Fuglenes Liv. Jeg har for nylig haft fat paa hans Arbejde "Min Vän Fjällpiparen" (det er, hvad vi her i Jylland kalder "Pomeransfuglen"), en Fortælling, der er saa fin og frisk, at man bliver i helt godt Humør af at læse den (P.A.Nordstedt & Søn, Stockholm, indb. 18 Kr.)

Med venlig Hilsen
Deres
H.Chr.C.Mortensen.

(Historien om Ringstorken på Skærum Mølle er også fortalt i Heft: Storkens Liv., s.54-58.)

tegning: Henry Bajlum.

Her slutter altså brevene, men i afhandlingen "Mærkede Storke", D.O.F. 1919-20 skriver Mortensen selv hele historien - og dens slutning, som vi ikke kan se af brevene. Han skriver (s.47-50):

STORKEN PAA SKJÆRUM MØLLE pr. VEMB.

.. I Foraaret 1918 meddelte Hr.Laurids Villemoes, Forpagter af Skjærum Mølle og Vosborg Teglværk, at den ene af Gaardens Storke bar Ring. ..

Jeg gav Hr.Villemoes de nødvendige Anvisninger til Storke-ring-Læsning, men i længere Tid lod det ikke til at ville gaa med Arbejdet. Storkereden var for det første anbragt paa et højt Tegltag, som det var vanskeligt at komme op paa, og for det andet oven i Købet bygget paa en Pæl. Folkene paa Gaarden ansaa da ogsaa Opgaven for "omtrent umulig". Men Hr. Villemoes var personlig meget interesseret i at faa Ringen eftersat og skyede ingen Ulejlighed for at faa det gjort. Han lod lave en "Rytter", et Stil-lads til at lægge Kikkerten paa, anbragte det over Tagryggen og sad nu sammen med en Hjelper deroppe i flere Timer. Og endelig lykkedes det ham at faa læst først den ene Side af Ringen og senere den anden. Det viste sig saa, at Ringen ikke var en af mine; der stod nemlig:

Vogelwarte Rossitten 5864 Germania.

Rossitten er jo beliggende paa den kuriske Nehrung i det gamle Øst-Preussen; her var ~~for~~ Krigen et ideelt Sted til at iagttage Fugletræk (for Tiden er Iagttagelserne meget forstyrrede, om ikke helt gaaet i Staa paa Grund af mili-

tære Foranstaltninger), og her begyndte Dr.Thienemann fire Aar efter mig at mærke Trækfugle, hovedsagelig Krager, som Fiskerne fangede til ham i store Slaggarn, der var lagt mellem Klitterne. Senere udvidede Dr.Thienemann Forsøget til at omfatte Redeunger af mange forskellige Fugle; han arbejdede med stor Ihærdighed og fik Folk i hele Tyskland, ja endog uden for Tysklands Grænser, til interesserede Medarbejdede, og det var efterhaanden Tusinder af Ringe med Rossittens Stempel, der hvert Aar kunde udsendes til dem.

Fra Dr.Thienemann, der nu er Professor i Königsberg, men saa hyppig han kan besøge sit gamle Hjerte barn "Vogelwarte Rossitten" med det ensomt liggende, til Jagttagelser over Fugletræk særlig indrettede "Ulmenhorst", fik jeg, trods bragende Granater og lumske Skyttegrave, den Meddelelse, at Ringen i sin Tid var sendt til "Biologische Anstalt, Helgoland". Jeg skrev da til Anstalten, der under Krigen havde søgt Ly i Oldenburg, og kunne nogen Tid efter meddele Hr.Villemoes, at hans Stork var en Slesviger, idet den var mærket som lille Redeunge 23.Juni 1911 i Tønder hos Apoteker Tychsen, af Dr.Weigold.

Skjærum Mølle ligger godt 155 km N.N.V. for Tønder. Storcken er altsaa ikke vendt tilbage til sin gamle Egn, men er hvert Foraar, naar den kom hjem fra sin store Udenlandsrejse, fløjet forbi sin Fødeby og er draget længere Nord paa. Eller man kunde jo sige: den har opteret for Danmark, længe før der blev Tale om, at vi skulde have noget af Sønderjylland tilbage. Og nu var den imens blevet 7 Aar gammel.

I 1919 var den største (altsaa Hannen) af de to Storke paa Skjærum Mølle igen en Ringstork. Ringen var ganske vist nu gledet ned til Tærne, medens den i 1918 sad skubbet op under Hælen, men Hr.Villemoes fik alligevel, efter en Del Anstrengelser, Held til at se Indskriften efter, saa det kunde godtgøres, hvad han jo nok havde formodet, at det var den samme Stork som forrige Aar.

I 1920 havde Skjærum Møllens Hanstork - til Hr.Villemoes's Beklagelse - ingen Ring paa. Storkeparret indrettede sig imidlertid som sædvanlig og skiftedes til at ruge deres Æg. Men Kristi Himmelfartsdag (13.Maj) skete der noget mærkeligt. Hr.Villemoes skriver derom 18.Maj 1920:

"Jeg stod tilfældig og kiggede op paa Storkene, som begynde var paa Reden. Da ser jeg pludselig en tredie Stork komme flyvende. Den fløj rundt om Reden et Par Gange,

men styrtede sig derefter med stor Kraft ned paa Storkene i Reden, jog sit Næb ind i Halsen paa en af dem og det saa grundigt, at det gik ind ét Sted og ud længere nede paa Halsen. Den, der blev spiddet, blev bistaet af sin Mage; Slaget blev vildere og vildere - Reden saa frygtelig mishandlet ud. Den angribende havde stadig sit Næb indfiltret i den anden; - de sansede intet, styrtede først ned paa Taget og saa videre, ned i Gaarden. .. Her saa jeg det, jeg anede, at Angriberen havde Ring paa.

Naa, de blev skilte og den her residerende Stork kom paa Reden, medens Ringstorken fløj sig en Tur, for dog efter 10 Minutters Forløb at komme igen. Denne Gang fik den sin Modstander smidt ud og tog selv Plads paa Reden, og mærkeligt nok saa det ud, som om den nu fik Hjælp af den andens Mage! De følgende Dage saa jeg den udsmidte Stork komme nogle Gange og stille sig paa Laden, men den vovede sig ikke til Angreb og er nu ikke set de sidste Dage, hvorimod den med Ringen er her til Stadighed og nu ruger sammen med den andens Mage; - den har saaledes overtaget baade "Konen", Eggene og Reden."

Det viste sig, at Ringstorken var den gamle Sønderjyde, 5864, der saaledes 3 Aar i Træk kom tilbage til samme Rede. Den hjalp nu med at fodre sin Medbejlers Unger; tre blev der, og de var omtrent flyvefærdige 18. Juli 1920, da de blev mærket.

Det er, saa vidt jeg ved, første Gang, det er bevist, at en Stork vender tilbage til sin gamle Rede. Man har jo tidligere nok formodet det- og jeg tvivler da for Resten heller ikke om, at Storcken har Lyst til at gøre det og ogsaa ofte faar gjort det, men hvad man har anført som Bevis: at Storcken i Aar bærer sig lige saadan ad som Storcken i Fjor, at den sætter sig paa de samme Steder o.s.v. er ikke nok. Fugle af samme Art kan ligne hinanden overordentlig meget, ogsaa i deres Væsen; det er ikke altid, at der er saa megen individuel Forskel, at det er kendeligt for et Menneskeje. Bl.a. kan de samme Siddesteder tiltale dem. Jeg har saaledes oftere lagt Mærke til Støre lige uden for mit Vindue; hvis man ikke vidste bedre, fordi Hannen fra i Fjor (der var mærket) var død, skulde man absolut tro, at det er den, der nu er ved Kassen og sætter sig paa samme Maade paa de Steder, som ogsaa Ringstøren holdt af. - Kun hvis Storcken har været kendelig, f. Eks. ved en Legemsfejl, kan der bevises noget. Der er saaledes fortalt mig om en Stork, som kunde kendes paa, at den havde en Knude paa det

ene Ben, og som i 40 Aar vendte tilbage til den samme Rede. Selvom Antallet af Aar er blevet forøget i Erindringen, saa er Fuglen sikkert mange Aargange igennem kommet hjem til samme Sted. I ældre Tider, da der ikke var saa mange Bøsser, og navnlig ikke saa mange, der skød løs med dem, var det ogsaa nemmere for Storkene at slippe hen til Vinterkvarteret og bort fra det igen, end det er nu.

Fyns Tidende. 8. august 1918:

Eventyret om Storken.

Et sandfærdigt Feriebrev
fra Vestjylland med et lille Sideblik
til Kina.

Under denne Doverskrift skriver
Pastor A. Jørgensen, Odense,
i Dag i Fyns Tidende et Ferie-
brev, som ogsaa vil læses med In-
teresse her i Vestjylland.

Bred og blank slynger Storåren sig gennem de grønne enge ud mod Nissum Fjord. Duftende høstakke kranser dens bred, og der går storken og snakker ægyptisk, for det sprog har den lært af sin moder. - Ja, sådan omtrent skriver H.C. Andersen, men jeg har i dag set en stork med ring om det ene ben! Værdig og rolig stod den på Skærum Møllens lade, mens forpagter Villemoes fortalte mig dens historie. I foråret opdagede han, at storkefatter oppe i reden havde en ring om højre ben lige under 'hælen'. Skulle det være den én-lige stork, som i år udeblev fra det nærliggende Nørre Vosborg? Var den nu blevet gift og adstadig familiefader? Det er ikke så let at sige. Årsag og virkning er ofte svære at udforske, og man bliver til grin, før man aner det, når man vil prøve derpå. En mand herovre sagde altid 'nemlig', men ofte forkert, f.eks. "Se, her er nu vor have! Den er nemlig beskidt!" Så lo folk jo ad ham.

Villemoes lo nu også så listelig, men slet ikke ondskabsfuldt. Han skrev straks til den fuglekyndige overlærer Mortensen i Viborg (førstemand i storkemærkning her i landet; har påvist storkenes vandringer lige ned til det sydligste Afrika), som med varm interesse svarede, at på ringen sad en indskrift, som måtte læses. Den havde slet ikke med kærlighed at gøre, men derimod med videnskab!

Men let at læse ville den ikke blive! "Det skal gøres, mens ungerne er ret små, så er en af de gamle altid hos dem. Når man begynder at færdes på tagryggen et godt stykke borte og efterhånden nærmer sig umærkeligt, så kan man komme storken nær nok til, at man med en god teaterkikkert

kan læse indskriften." "Men der skulle rigtignok handles hurtigt! Når ungerne bliver noget større, bliver de gamle ikke stående hos dem efter at have fodret."

Nej, begribeligvis! Menneskene er akkurat ligedan, - de skal i selskab og har virkelig ikke tid at være en aften hjemme hos børnene.

En stige blev sat til, en 'tagrytter' lavet til støtte for den kostbare kikkert, som Mortensen sendte til låns, og så sad Villemoes tålmodig deroppe et par timer og 'ventede storken af'. Men forsigtig! forsigtig! En stork, der skræmmes, er ligesom vælgere, der er blevet fornærmede, - meget vanskelig at få gjort tillidsfuld igen. Og man må straks opskrive, hvad man ser (at huske, duer ikke!), især nummer og kontrolbogstav. For ringen er sat på af mennesker, som vil studere fuglenes vandringer. Er den dansk eller tysk eller østerigsk? Spændingen er stor.

Og så melder Villemoes den 16.juni: Ringen er en ca. 2 cm. bred aluminiumsplade, og når fuglen står, er indskriften omvendt, men kan læses aldeles pålideligt, ja, med det blotte øje, så nær kan man komme storken, der slet ikke er nervøs. Og der står:

:::::WARTE

:::::TTEN 586

:::::NIE

Hvilket to dage efter suppleres til "Rositten - Germania". Og Rossitten er en by ved Det kuriske Hav ved den tyske Østersøkyt, - der stammer ringen fra - den er tysk!!

Ja, kære læser, nu ved jeg ikke, hvordan dine følelser er med hensyn til Tyskland og dets besættelse af Kurland.

Måske er du aspirant til den kurlandske hertugkrone (eller hat)? Vær så lige så diplomatisk som den vestjyde, der for nylig skal have udtalt: "Hvissonnenstid a mødt Kejser Wilhelm - en awten silde - på en enlig sted - og a havde min bøsse med - og den war ladt, - så er a et' vis o, te der et' kunne komme nowe grimm' tanker op i mæ!" - Man skal handle varlig både med storke og med udenrigspolitik!

Men lad os nu gøre som overlærer Mortensen, blot være videnskabsmand i denne sag!

Ringen er fra "Rossitten Vogelwarte", det er afgjort, og en tysk forsker har mærket fuglen, f.eks. i Slesvig-Holsten eller Mecklenburg. Hvis det da ikke er sket i Danmark eller Sydsverrig? Umuligt var det ikke, Rossitten er den største fuglemærkningsstation i Europa, og dens ringe går viden om. Men der må være et tal mere? Ganske rigtigt, svarer Villemoes, for der står 5864. Og Mortensen skriver: "Hvis De har

lyst til at mærke Deres storkeunger med det samme, De nu er på taget, så er ringe og anvisning til tjeneste, hvis De vil opgive mig tallet på ungerne. Der er knap tid på aluminium i år!"

Ja, det kniber sandelig også for os andre at få noget på benene af vore unger!

Endelig melder overlærer Mortensen 23.juli, at professor Thienemann i Rossitten på hans forespørgsel har givet fuld besked. Storken er en nord-slesviger (tanker er toldfrie!) og den 23.juni 1911 blev den mærket i Tønder af Dr.Veigold fra biologisk Anstalt på Helgoland. Om den gik over grænsen før eller efter krigens udbrud, er uvist, (forfatterens anmærkning), men hidtil er den altså sluppet levende gennem det stridende Europa på sine vandringer.

Det er gået den lempeligere end Dr.Veigold. Han var på en videnskabelig ekspedition i Kina, da krigen brød ud i 1914, kunne ikke komme hjem og måtte tage plads ved den tysk-kinesiske missionsskole i Kanton. Men siden nytår 1917 havde man intet hørt fra ham, hvorfor "Biologisk Anstalt på Helgoland" (nu i Oldenburg - på Helgoland er der for tiden ikke ro nok!) i september bad overlærer Mortensen om at lede efter ham. Og gennem Ø.K. fandt M. en dansk købmand i Kanton, som igen fandt Veigold - ved samme skole, men under skrap censur og opsigst - ligesom en anden mærket stork! Dog fik han nu lov til at skrive den 8.maj til sin danske videnskabsfælle i Viborg, og brevet begynder således: "Når De hører, at jeg slet ingen efterretninger mer har fået fra hjemmet siden januar 1917, så vil De forstå, hvor jeg glædede mig ved at høre, at De havde spurgt efter mig." Der er trækfugle-længsel i de ord, men endnu sidder han 'fast i det snævre bur'. Når vil det store sus lyde af fugleflokken, som søger hjem igen mod nord eller syd? Når slettes grænserne ud, som krigen har rejst? Når bygges de gamle reder påny? - - -

Ja, det var historien! Og spørger man mig, hvorfor jeg har optaget den, så svarer jeg, at noget skal man da bestille i sin ferie. Eller jeg svarer ligesom en forlængst afdød landpost i Ulvborg, da man undrede sig over, at han kunde finde adressaterne: "Jo, a kan jo nogle af bogstaverne!" Og så har jeg jo også min ring om benet, og på den står der "Vestjylland", men min rede er på Fyn.

Juli 1918.

L.Ingerslev.

Mortensen havde mange spekulationer om, hvordan man kunne aflæse ringen på en levende, mærket stork - før han kom frem til den metode med sø-kikkerten, som vi har set i det foregående.

Nogle af disse spekulationer har han fortalt om i en artikel i "Dyrevennen", nr.12, december 1918.

Her skriver han:

EN YNGLENDE RINGSTORK.

En ynglende Ringstork.

Al H. Chr. C. Mortensen, Viborg.

(.....)

Det er derfor forstaaeligt, at jeg blev glad, da jeg i Foraaret 1912 fra en Præstegaard i Jylland modtog Meddelelse om, at en af Storkene paa Gaardens Rede havde en Ring, om Foden. Jeg var selvfølgelig meget opsat paa at faa de ne Stork fanget og Ringen eftersat, og en teologisk Kandidat, der opholdt sig i Præstegaarden og interesserede sig for Fugle, tilsagde mig sin Bistand. Vi lagde da vore Hoveder i Blød og tænkte som saa: At fange Storken, mens den ligger paa sine Æg eller smaa Unger, lader sig maaske nok gøre, men vil Storken ikke derved gøres saa bange, at den ikke tør vende tilbage til Reden igen? Vi turde i alt Fald ikke vove Forsøget, som Præstefamilien, der holdt sin Haand over Storkene, ogsaa nødig vilde give sit Minde til. Men der var jo Steder i den store Have og ude paa Marken, hvor Storken jævnlig gik og spankulerede; der maatte man kunne lægge et Næt, som den kunde træde paa; naar man saa trak i en Snor, kunde Nættet slaa op omkring den og fange den, uden at den kom nogen Skade til. Saa maatte en Dreng ganske vist lejes til at ligge paa Vagt og trække i det passende Øjeblik, men det fik være: Udgifter maatte man finde sig i, naar der blot kom noget ud af Forsøget!

Kandidaten strøede altsaa efter min Opgivelse smaa glinsende Fisk paa et Sted i Haven, der kunde ses fra et Vindue i Huset, og hvor Storken plejede at komme; men det interesserede den ikke synderligt. Der blev saa strøet lækre visne Græstotter, saadan nogle som Storken bruger til Belægning af sin Rede; den kom ogsaa og hentede et Par Stykker, men saa var det forbi; de andre fik Lov til at ligge. Og samtidig mislykkedes det at faa lavet Nættet; det viste sig, at der skulde en saa kraftig Fjeder til at magte det, at den forekom os at maatte kunne slaa en Okse ihjel, og vi turde ikke udsætte Familiestorkens Liv for saadan en Fare. Imidlertid gik den gunstige Tid; Storken saas aldrig mere at samle noget i Nærheden af Gaarden; den syntes at flyve længer og længer bort, jo større Ungerne blev, og - til sidst maatte vi da opgive Forsøget for det Aar og vente et bedre

Resultat i det næste.

Aar 1913 kom, og Ringstorken med det, men den havde mistet sin Mage eller hvad der nu var i Vejen, kort sagt: den vilde ikke holde sig saa meget til Præstegaarden, som den skulde, for at vi kunde faa fat i den, og saa maatte Forsøget opgives for det Aar med.

Saa i 1914 var den der igen; den var parret og fik Unger, og jeg blev underrettet derom. Men nu var den teologiske Kandidat ikke længer paa Gaarden, saa nu maatte jeg selv tage Affære. Jeg havde imens udkløkket en ny Plan. Det meddeltes mig nemlig, at Storken meget ofte, naar den havde fodret, gik ned fra Reden, der var anbragt lige paa Tagryggen, og hen ad denne, til en Skorsten, som den fløj op paa, og hvor den saa blev staaende. Jeg tænkte nu som saa: Der lægges nogle Fisk paa Tagryggen mellem Rede og Skorsten. Naar Storken ser dem, vil den give sig Tid til at gaa lidt der og pille i dem, maaske pille nogle af dem op til Ungerne. Naar der nu er anbragt nogle stærke Løkker (f. Eks. af tynd Jerntraad, men dobbeltsnoet Hestehaar prøves ogsaa), maa den kunne faa en Fod i en af dem, trække til og - være fanget, i alt Fald for nogle Øjeblikke, saa jeg, der sidder paa Vagt, kan smutte op ad Stigen og faa fat i den baskende Langben.

Altsaa købte jeg en Lørdag et lille Parti Aalekvabber her paa Torvet, tog Indvoldene ud af dem, hængte dem til Tørre i en tom Hønseindhegning og glædede mig hver Dag ved at se, hvor delikate de saa ud. Meningen var saa naturligvis, at de skulde blødes op, naar de skulde bruges. Saa kom den varme Sommerdag, da Solen skinnede fra en skyfri Himmel. Jeg var oppe Kl. 4 for at faa Tid til at pakke alt ind, men da jeg kom til Aalekvabberne - o vé! da var den nederste Halvdel ædt af dem næsten allesammen; en Kat eller en Ilder havde paa en ubegribelig Maade skaffet sig Afgang til dem, og nu hang kun Hovederne tilbage i Sejlgarnstroppe! Med en undertrykt bitter Latter - det skal nok altid passe i sidste Øjeblik, at der hænder noget kontrarigt! - blev de puttet i Rygsækken til mine andre Grejer; jeg ankom til den ensomme Landstation og naaede omsider ad den 5 km lange solbeskinnede og støvede Landevej i sveddryppende Tilstand den stille Præstegaard.

Helst var jeg nu gaaet ned i Havens skyggefulde Gange med et Par Flasker Sodavand under Armen, men der hjalp ingen Kære Moer: jeg måtte straks op paa Tagryggen i det stegende Solskin for at faa Løkkerne sat. Ungerne var store, men de havde allerede for nogen Tid siden faaet Ring paa, saa dem

var der ikke noget at gøre ved; jeg kunde straks give mig i Lag med mine Fangstapparater, Medens jeg imidlertid laa paa Knæ henne ved Skorstenen og gjorde Jærntraaden fast i Kragetræerne, samt noget mistvivlende tænkte paa, om jeg nu vilde faa Held med at fange Storken - det skulde jo endda være den rigtige, den med Ringen paa - hører jeg pludselig en stærk Brusen i Luften, og da jeg drejer Hovedet - er Ringstorken landet paa Reden og staar ikke mange Meter bag ved mig og holder noget mistænksum Øje med, hvad det er, jeg bestiller.

Det kan man kalde Lykken bedre end Forstanden! En god Feltkikkert havde jeg med, og det varede ikke mange Øjeblikke, inden jeg havde læst, hvad der var at se paa den ene Side af Ringen; desværre stod Indskriften paa Hovedet, og hele Tallet kunde ikke læses paa en Gang. Men Storken var saa velvillig et Par Gange at flyve sin Vej igen og lidt efter komme tilbage og stille sig i en anden Retning med Hovedet end før - helt dristig var den ikke - saaledes at jeg efterhaanden fik læst, hvad der stod paa hver Side af Ringen og paa Midten af den, ja fotograferet Storken oven i Købet.

Det er sjældent, jeg har været saa heldig med en Iagttagelse. Den anden Stork var meget mere sky; den kom ikke nærmere end til Sidelængen, hvorfra den meget skeptisk kiggede over til mig, men det kunde jo ogsaa være det samme. Nu blev Ungerne i en Fart fotograferede, og jeg vil nok sige, at det var med en behagelig Følelse af at have faaet udført et vellykket Stykke Arbejde, at jeg efter nogle Timers Forløb i det brændende Solskin, hvor jeg følte min Krop tørre mere og mere ind og blive til Stokfisk, kunde krybe ned ad Stigen, og det kan jo ogsaa nok være, at Præstefruens Kærnemælkssuppe kvægede en tørstig Sjal!

Det viste sig, da jeg kom hjem til mine Notebøger, at Ringstorken var født i en Landsby 11 km borte, og at den var 6 Aar gammel. Den ynglede paa Præstegaarden igen næste Aar, men forsvandt pludselig, da Ungerne var halvvoksne, og har ikke vist sig siden, saa den er uden Tvivl kommen galt af Sted paa en eller anden Maade.

---o---

I sidste nummer - om sanglege - efterlyste vi teksten til den med 'Her kommer jeg'.

Fru Else Toft har været så venlig at svare. Teksten er:

"Her kommer jeg med brødrene mine,
 efter følger du med søstrene dine,
 moro at mødes med gamle kendinge!"

Tak!

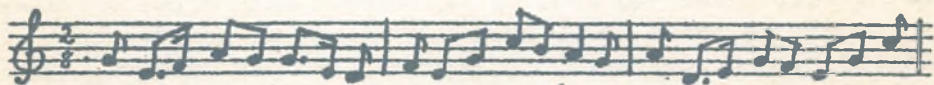
Den angivne melodi er rigtig!

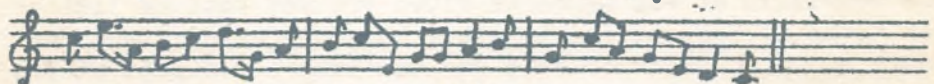
Gammel JULE-SANG fra Boeslunde.

SE GRANEN DEN ER TROENS TRÆ.

Efter Ottomine Andersen, Boeslunde, 26.11.1981. Optaget i Boeslunde af Henny og Preben Boch, Albertslund. Udskrift ved Leif Varmark, Albertslund, maj 1982. Noder ved Thomas Bojesen, Albertslund, august 1982. SKFA 81/38.

Se granen den er troens træ, den har jo kors så mange, og peger med sin ranke top

frimodig mod Guds himmel op, trods vinternætter lange, trods vinternætter lange.

<p>1 Se granen den er troens træ
den har jo kors så mange
og peger med sin ranke top
frimodig mod Guds himmel op
:/trods vinternætter lange/:</p>	<p>3 Og den er kærlighedens træ
det er så let at nemme
når nøgent står hver andet træ
hver fattig fugl den giver læ
:/til våren den er fremme/:</p>
<p>2 Og den er også håbets træ
det er da let at skønne
det står jo altid frisk at se
trods vinterkuld og vintersne
:/med grene friske grønne/:</p>	<p>4 Og derfor blev den juletræ
hvor kan den andet være
thi tro og håb og kærlighed
de kom jo julenat herved
:/med frelseren den kære/:</p>

